

1. lecke – Motiváció, motiválás a tanítás során

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.
Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Ennek a leckének az elsajátítása hozzávetőlegesen 3-4 órát igényel, de ez függ a hallgatótól.

Az egészségfejlesztés tulajdonképpen tanításnak is felfogható, ahol különböző életkorú, tudású, életfelfogású emberekkel találkozunk, melyek meghatározhatják az egészségfejlesztési folyamatban való részvételi szándékukat. Éppen ezért elengedhetetlen a motiváció témakörének részletes megismerése. A tanítás eredményességének egyik előfeltétele, hogy a tanuló együttműködjön az oktatóval. Ehhez nélkülözhetetlen a tanuló motivációja, illetve az oktató általi motiválás. Nézzük meg ezeket bővebben!

Motiváció

A **motiváció** a latin movere (mozogni), motio (mozgás) szavakból származik, jelentése: mozgat, kimozdít, aktivitásra készítet, cselekvésre ösztönöz.

Motívum (indítóok, indíték)= ami az egyént cselekvésre készíteti.

Motiválni=cselekvésre készítetni.

A motiváció **fogalma**: „A motiváció olyan készítetés, amely arra serkenti az egyént, hogy egy feladatot, tevékenységet elvégezzon. A motiváció annak a tudása, hogy miért tegyem, miért tanuljak.” (3)

Tanulási motiváció: Tanulásra készítető belső feszültség (7).

A sikeres egészségnevelés, egészségfejlesztés kulcsa a motiváció felkeltése!

Ezek alapján tehát a motiváció egyik részét a **tanuló belső hajtóerői** adják, melyek a tanárral való együttműködésre, a tanulásban való aktív részvételre készítetik. A másik részét a

tanár erőfeszítései teszik, melyekkel ráveszi a tanulót az együttműködésre (motiválás) (4).

„A motiváció alapfeltétele a tanulásnak. Nem csupán a teljesítmény serkentésével szerepel a tanulási folyamatokban, hanem annak kialakításában, genezisében is fontos tényező”

(5, 63.old.), melyeket meghatároznak a tanuló motívumai, azaz tanulási motívációi. A motivációs tényezők két csoportra oszthatók: belső (intrinsic) és külső (extrinsic). A **belső tanulási motívációt** alkotja a kíváncsiság, az érdeklődés, saját célok a tanulással (tehát tudja, hogy miért tanul). A **külső tanulási motíváció**hoz tartozik a családi háttérrel összefüggő szülői attitűd (fontos-e számukra a tanulás, értéknek tekintik-e a tudást, illetve, jutalmazták vagy büntetik a tanulmányi eredmények függvényében a gyermeket), a versengés, a minta követése, a szociális elismerés (1).

A tanuló motívumai arra készítetik a tanulót, hogy az órán aktívan részt vegyen. Ezek a következők lehetnek:

1. **Kognitív (belső) motívumok** vezérlik a tanulókat a tanulás során. Ilyen a **kíváncsiság**, mely egy természetes emberi sajátosság. Ha valami felkelti az érdeklődést, kíváncsiak leszünk, odafigyelünk rá. Ha a tanítás találkozik a tanuló kíváncsiságával, az megfelelő motivációt jelent. Az **érdeklődés** mindig egy azonos dologra irányul, de ha a tanuló érdeklődése és a tanítás találkozik, akkor szintén kellő motivációt okoz. **Kompetenciáról** akkor beszélünk, amikor egy-egy feladat megoldása nagy örömet okoz még akkor is, amikor különösebb jutalom nem jár érte. Egyszerűen élvezzük, hogy meg tudjuk csinálni. (4).
2. **A családi háttérrel összefüggő motívumok** a szülők elvárásait foglalják magukba. Előfordul, hogy **megkövetelik a jó tanulmányi eredményeket**, a jót jutalmazták, a rossz eredményt büntetik. Ezekben a családokban általában fontosnak tartják az iskolai előmenetelt. Az ilyen tanuló szorgalmas, de ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy érdeklő is az adott tantárgy. Serdülőkorban lázadást

válthat ki a szülői elvárás. ***A szülők fontosnak tartják az iskolai eredményeket, a gyerek-szülő érzelmi kapcsolata jó:*** itt nincs jutalom és büntetés, az érzelmi kapcsolaton és az empátián van a hangsúly. A harmadik családi motívum pedig, amikor ***a családban becsülete van a tudásnak, a szülők tanuláshoz és tudáshoz való viszonya mintaként szolgál a gyermeknek*** (4).

3. **A tanuló karrierképzeléseivel összefüggő motívumok** közé tartozik a ***továbbtanulási szándék***, de csak egy bizonyos életkor felett igaz ez. ***A kiemelkedés vágya*** azt jelenti, hogy a tanuló nem csak jó szakmát szeretne, hanem szeretne kitörni abból a közegebből, szubkultúrából, ahol szülei, kortársai élnek. (4).
4. **A kortárs csoportból fakadó motívumok** közé sorolható a ***mintakövetés***, amikor a kortársak erős tanulási elkötelezettsége húzóerőként viselkedik. A ***versengés*** során a hajtóerő a kiemelkedés és az elismerés vágya (4).

A tanulók hozott motivációja alacsony a következő esetekben:

- ✓ rendezetlen családi háttér;
- ✓ ha a szülők értékrendjében nem áll magasan a tudás;
- ✓ nincs a tanulónak jövőképe;
- ✓ a kortárs csoport nem értékeli a jó iskolai teljesítményt;
- ✓ amikor a tanuló lemaradása nagy a kortárs csoporttól;
- ✓ amikor a tanuló kíváncsisága, érdeklődése, kompetenciája nem találkozik az iskola által kínált lehetőségekkel (4).

Ezen tényezők miatt a tanárnak rendkívül fontos szerepe van a tanulók motiválásában a tanítás során.

Motiválás a tanítás során

A tanár nagyon sok mindent tehet a tanulók motiválása érdekében. Ezek a következők:

1. **Ismerjük meg a tanulókat:** a tanulónak éreznie kell, hogy fontos nekünk. A tanulók csak azt a tanárt fogadják el, aki őket is elfogadja. A megismerésnek több formája van: **tanuljuk meg a nevüket** (készíttessünk névtáblát, kitűzöt), **beszélgessünk velük** hétköznapi témákról is. Ismerjük meg őket tantermi szituációkon kívül is (pl. osztálykirándulás, tábor) (4).
2. **Csoportképzés:** a tanulókat hasonló képesség vagy érdeklődés alapján soroljuk csoportokba, így sokkal szívesebben dolgoznak együtt, mert nem kell attól tartaniuk, hogy a többiek előtt szégyent vallanak (6).
3. **Teremtsünk pozitív légkört az osztályban,** mert ha a tanulók jól érzik magukat az órán, akkor motiváltak is lesznek a tanulásra. Ennek több módja lehet: **érzelmi biztonság megteremtése** (ne féljenek tőlünk a tanulók, érezzék azt, hogy ha hibáznak, akkor is számíthatnak ránk). **Tanítási környezet vonzóvá tétele:** otthonosan berendezett, díszített terem, kényelmes székek, megfelelő világítás. **Legyünk játékosak és humorosak!** Kerüljük az **intellektuális agressziót:** ha a tanár azt hangoztatja, hogy csak ő tudja jól az anyagot, és csak az ő értékrendje az elfogadható, akkor az aláássa a tanulók motivációját. Végül akadályozzuk meg az agresszió kibontakozását a tanulók között (4)!
4. **Kínáljunk követendő példákat:** a tanár is ember, bátran mutassuk meg, hogy milyenek vagyunk. Ezen kívül kereshetünk ismert embereket is példaképnek, akik kemény munkával, kitartással érték el sikereiket (4).
5. **Mutassuk fel a tudás megszerzésében rejlő perspektívákat:** ezek külső motivációk, pl. sikeres érettségi,

felvételi, azonban nem szabad túl gyakran hangoztatni, mert azt a látszatot kelti, hogy a tanulás egyetlen értelme a „papír” megszerzése (4).

6. **Kössünk a tanulókkal szerződést:** alacsony motivációnál hasznos lehet. A tanár és a diák megállapodása arra vonatkozóan, hogy milyen munkáért milyen jutalom jár. A feladat és a jutalom megállapodás kérdése, így alkudozni is lehet. Sok helyen ezt a szerződést írásba foglalják (6). Lehet **kollektív szerződés**, amikor az osztállyal megállapodik a tanár a magatartási szabályokban, teljesítményelvárásokban, de cserébe ajánl is valamit (pl. kirándulás, intézménylátogatás). **Egyéni szerződés** egy tanulóval köttetik (4).
7. **Tegyük érdekessé az órát:** ennek több módja lehetséges:
 - ✓ kapcsoljuk össze a tananyagot az élettel;
 - ✓ kapcsoljuk össze a tananyagot a tanulókat érdeklő kérdésekkel;
 - ✓ foglalmazzunk meg problémákat, ezzel felkeltjük a tanulók kíváncsiságát;
 - ✓ merjünk új dolgokat kipróbálni a tanítás során;
 - ✓ a feladatok nehézségi szintje optimális legyen: a túl könnyű feladat unalmas, a túl nehéz pedig kudarcélményt okoz a tanulóban (4).
8. **Éljünk okosan a megerősítés eszközeivel:** dicsérjük a jó teljesítményt, a rosszat pedig ne büntessük meg túlzottan (4).
9. **Indoklás:** amennyiben a tanulóban tudatosítjuk, hogy miért kell azt a feladatot elvégezniük, mi a célunk vele, azok sokkal nagyobb motivációval fognak a feladathoz látni mint azok, akik semmilyen tájékoztatást sem kaptak (6).
10. **Segítség felajánlása:** a tanítás során felajánlhatjuk segítségünket a tanulóknak. Ezzel nem mindenki fog élni, de mégis méltányolják az oktató segítőkészségét. Különösen a félénk, önmagukban kételkedő diákoknak lehet hasznos (6).
11. Legnagyobb motiváló erő a **tanár attitűdje, személyisége**. Amennyiben azt látják a tanulók, hogy a tanár élvezettel

tanít, nyitott a diákok felé, akkor ők is szívesebben tanulják az adott tantárgyat. Míg az a tanár, aki unottan beszél, elkalandozik az órán a tárgytól, vagy éppen túl szigorú, büntet, vagy állandóan saját kivételes tudását hangoztatja, az aláássa a tanulók motiváltságát (6).

Borich (2) szerint a *hatékony tanításnak öt fő jellemzője* van, melyek alkalmasak a tanulók motiválására:

1. Világosság: Az óra elején tájékoztatni kell a tanulókat, hogy az óra végére *milyen ismereteket, készségeket várunk el tőlük*. Segítsünk nekik az óra anyagát átfogóbb *rendszer*be illeszteni. Alkalmazzunk *példák*at, illusztrációkat, kísérleteket a jobb megértés érdekében.

2. Változatosság: Az oktatás során alkalmazzunk olyan *eszközök*et, melyek megragadják a tanulók figyelmét (pl. képek, videorészletek, valós történetek elbeszélése). Ezek sokkal hatékonyabbak a monoton előadásnál. Tartsunk *szemkontaktust* a hallgatósággal, tekintetünket vigyük mindig másra. Változtassuk gyakran *hangszín*ünket és *gesztus*ainkat, ezáltal lelkesedést, élénkséget sugárzunk a hallgatók felé. *Többféle oktatási módszert* alkalmazzunk váltakozva (magyarázat, kérdezés, vita, gyakorlás). A *tanulók gondolatainak felhasználása* elengedhetetlen az óra céljainak eléréséhez. A *kérdések* és rávezetések *típusait változtassuk* gyakran (konvergens-divergens kérdés, tisztázó, segítő, rávezető).

3. Feladatra irányultság: Világosan jelöljük ki a tanulók számára a *záróproduktum*ot (összefoglaló, feleltető óra, dolgozat, témazáró).

4. A tanulók bevonása a tanulási folyamatba: Irányított gyakorlás (konkrétan valami tevékenységet gyakorolnak be) során a tanulók *javítása ne legyen számonkérő*. A szóbeli *dicséretet* legyen *tartalmas*.

5. A sikerességi arány folytonos növelése: Az *órát* kis, könnyen emészthető *részekre bontjuk*. Az oktatás *tempóját* és intenzitását a *tanulók igényeinek megfelelően* változtassuk.

Motiválni a *feladatok megfelelő összeállításával* is lehet az oktatásban résztvevőket. Kezdjük a könnyű feladatokkal, majd folytassuk a közepes nehézségűekkel, és végül a nehezeket adjuk fel (7). Ez azért nagyon fontos sorrend, mert a könnyű feladatok megoldása sikerélményként hat a tanulókra, motiválja őket. Ellenben, ha nehéz feladattal kezdünk, akkor sikertelen megoldás esetén kudarcélményt okoz, ami aláássa a tanulók motiváltságát.

Fontos, hogy feltérképezzük a tanulók motiváltságát, és ahhoz mérten válogassuk meg a rájuk bízott feladatokat. **Gyenge motiváltsággal** rendelkező tanuló a gyűjtőmunkában, kooperatív vagy páros munkában sikeres lehet. **Közepes motiváltságú** tanulót a több önálló gondolkodásra, következtetésre, önállóságra épülő feladatokkal, megismerési érdeklődés fokozásával motiválhatjuk a legjobban. A **magas motiváltságú** tanulók vonzódnak az adott tantárgyhoz, ezért érdemes egyéni vagy csoportos kutatómunkát felajánlani nekik, ezáltal fejlődik a problémamegoldó készségük (7).

A motivációt az is segíti, ha a tanuló **visszajelzést** kap a munkájáról. A **visszajelzés** információt szolgáltat a munkavégzés pontosságáról, a saját teljesítményéről, ezáltal képes lesz azt reálisan értékelni. A kudarcnál a gyakorlás hiányára kell helyezni a hangsúlyt, mert ezzel motiválhatók további erőfeszítésekre a diákok (7). Még a hibás feladatban is találhatók olyan értékek, amelyeket ki tudunk emelni (értékek keresése). A hibák megfogalmazásakor segíteni kell a tanulókat abban, hogy legközelebb mit tegyenek másképpen a hiba kiküszöbölésének érdekében.

Önellenőrző kérdések

A következő kérdések esetében mindegyik kérdésnél válassza ki az *egyetlen HELYTELEN* választ!

A tanulók megismerésére alkalmas:

- A. névtáblák alkalmazása
- B. beszélgetés speciális témákról
- C. osztálykirándulás, tábor

Milyen módon lehetséges pozitív légkört teremteni az órán?

- A. érzelmi biztonság megteremtése
- B. alkalmazzunk intellektuális agressziót
- C. tanítási környezet vonzóvá tétele
- D. legyünk játékosak, humorosak

Az óra érdekessé tételére alkalmas:

- A. próbáljunk ki új dolgokat a tanítás során
- B. kapcsoljuk össze a tananyagot az élettel
- C. ne foglalkozzunk a tanulókat érdeklő kérdésekkel
- D. fogalmazzunk meg problémákat

Borich szerint a hatékony tanítás öt fő jellemzője:

- A. világosság
- B. változatosság
- C. számonkérésre irányultság
- D. a tanulók bevonása a tanulási folyamatba
- E. a sikerességi arány folytonos növelése

Az óra a következőkkel tehető változatossá:

- A. kérdések kerülése
- B. szemkontaktus alkalmazása
- C. figyelemfelkeltő eszközök alkalmazása
- D. változatos hangszín, gesztus alkalmazása

Karikázza be az **I** betűt, ha Ön szerint az állítás igaz, vagy a **H** betűt, ha hamisnak gondolja.

A belső tanulási motivációhoz tartozik a tanulók egymással való versengése is.	I	H
A kognitív motívumok közé tartozik a kíváncsiság, az érdeklődés és a minta követése.	I	H
A szorgalmas tanulót mindig érdekli az adott tantárgy.	I	H
A kiemelkedés vágya azt jelenti, hogy a tanuló szeretne kitörni abból az életformából, amelyben szülei, kortársai élnek.	I	H
A kortárscsoportból fakadó motívumok közé tartozik, amikor a kortárscsoport nem értékeli a jó iskolai teljesítményt.	I	H

Húzza össze az egymáshoz tartozó párokat!

1. Gyenge motiváltságú tanuló	A. egyéni vagy csoportos kutatómunkát ajánljunk fel nekik
2. Közepes motiváltságú tanuló	B. önálló gondolkodásra, következtetésre, önállóságra épülő feladatokat adjunk
3. Magas motiváltságú tanuló	C. számára a gyűjtőmunka, kooperatív vagy páros munka a legjobb

Felhasznált irodalom

- Bekéné Zelencz K. (2012): A tanulási motiváció kialakulását segítő pedagógus attitűdök.
http://folyoiratok.ofi.hu/sites/default/files/article_attachments/upsz_2012_9_10_13.pdf
Elérés ideje: 2019.02.16.
- Borich, G.D. (ed) (1977): The Appraisal of Teaching: Concepts and Process. Addison-Wesley, Mass **In:** Falus I. (szerk.): Bevezetés a pedagógiai kutatás

módszereibe. Műszaki Könyvkiadó Kft., Budapest

https://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/.../2011_0001_531_pedagogia.pdf

Elérés ideje: 2019.02.16.

3. Ginis P. (2007): Tanítási és tanulási receptkönyv. Alexandra Kiadó, Pécs.
4. Knausz I. (2001): A tanítás mestersége. Egyetemi jegyzet. A motiváció. <http://mek.oszk.hu/01800/01817/01817.htm> Elérés ideje: 2019.02.12.
5. Réthy E. (1998): A tanítás-tanulási folyamat motivációs lehetőségeinek elemzése. Akadémia Kiadó, Budapest. **In:** Bekéné Zelencz K. (2012): A tanulási motiváció kialakulását segítő pedagógus attitűdök. http://folyoiratok.ofi.hu/sites/default/files/article_attachments/upsz_2012_9_10_13.pdf Elérés ideje: 2019.02.16.
6. Tóth L. (2008): Pszichológia a tanításban. Pedellus Tankönyvkiadó KFT., Debrecen. 155-176.
7. Szajcsán V.K.: A tanulás és a motiváció kapcsolata. <https://www.etk.pte.hu/protected/OktatasiAnyagok/Didaktika/motivacio2.doc> Elérés ideje: 2019.02.16.

Készítette: Dr. Németh Anikó SZTE ETSZK Egészségmagatartás és –fejlesztés Szakcsoport